

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь—бакалавр

на тему:

«КУЛЬТУРНА ТРАНСМІСІЯ ЦІННОСТЕЙ У СІМ'Ї»

Виконала: студентка 4-го
року навчання спеціальності

054 «Соціологія»

Матящук Аліна Миколаївна

Керівниця: Мальцева К. С.

кандидат філософських наук, доктор філософії,

доцент кафедри соціології

Рецензент: Бондар В. С.

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою «_____»

Секретар ЕК: _____

«___» _____ 2020 р.

Київ—2020

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ ЦІННОСТЕЙ.....	7
1.1. Основні підходи до концептуалізації цінностей.....	7
1.2. Роль сім'ї у передачі цінностей	12
1.3. Поняття культурної трансмісії. Її різновиди.....	22
РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ ЦІННОСТЕЙ У СІМ'Ї.....	26
2.1. Ціннісні орієнтації молодого покоління.....	26
2.2. Оцінка суб'єктивної різниці цінностей у сім'ї.....	29
2.3. Аналіз чинників схожості цінностей у родині.....	31
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36
Додаток А.....	42
Додаток Б.....	49

ВСТУП

Сім'я є важливим інститутом соціалізації, і в цій якості має здатність накопичувати цінності попередніх культур та поколінь, в такий спосіб займаючи провідну роль у формуванні світогляду та успадкуванні цінностей між поколіннями (Батчаева, 2004). Цінності впливають на формування світогляду, мотивацій, ідеалів, сприйняття та оцінок ситуацій, визначення життєвих орієнтирів, та, зрештою, поведінки індивіда. Для одних важливу роль відіграють матеріальні пріоритети, іншим важливі духовні (Савинов, 1992). Передача та успадкування соціокультурних цінностей та норм у сім'ї здійснюється під безпосереднім впливом низки чинників, що впливають на процес передачі. Цінності і норми володіють адаптивними властивостями, які організують соціальне пізнання та сприяють взаємодії між індивідами та групами (Maltseva, 2018). Культурна трансмісія має на меті передачу цієї пріоритизації культурних елементів від старшого покоління до молодшого. Агенти первинної соціалізації відіграють роль у реплікації дитиною орієнтирів та норм, які їм притаманні їх оточенню (Савинов, 1992). Індивіди можуть як відтворювати поведінку та норми батьків, бути повністю згодними із їх життєвою позицією, так і не приймати, відрікатись їх, намагаючись поводити себе протилежно батькам та мати різні ціннісні орієнтири з ними. Сучасна теорія цінностей робить концептуальне розрізнення між колективним і індивідуальним знанням. Однак цю відмінність не відображено в методологічних положеннях ціннісних досліджень, які розглядають властивості цінностей. Тим часом, для більш ефективного вивчення цінностей необхідний підхід, що в концептуальному плані чітко розводив би характеристики цінностей щодо індивідуального пізнання і колективного культурного знання і послідовно застосовує їх у своїй методології на рівні операціоналізації досліджуваних конструктів. Одним з таких підходів є когнітивний, коли є ряд теоретичних і методологічних інструментів, що дозволяють врахувати колективну природу культурних цінностей (Maltseva, 2014).

Актуальність теми роботи зумовлена тим, що питання родини, міжпоколінневих процесів, формування ціннісних горизонтів та трансмісії світоглядних елементів у сім'ї є концептуально залучене до великої кількості інших важливих процесів, зокрема відтворення соціальної структури, відтворення нерівностей, соціальні трансформації тощо (Хмелько, Оксамитна, 2017). Крім того, проблеми пов'язані із сім'єю, є завжди актуальними, адже саме сім'я є соціалізатором молодшого покоління та каналом передачі ціннісних орієнтацій та досвіду. Також, у сучасній українській соціології не достатньо досліджень присвячених культурній трансмісії цінностей у сім'ї. Саме тому, трансмісія цінностей від батьків до дітей є важливим фактором їх подальшого життя та інтеграції у суспільство. **Метою** дослідження є визначення чинників формування культурної трансмісії цінностей у сім'ї.

Об'єктом є студенти НаУКМА 1-6 років навчання.

Студенти НаУКМА є українцями, і тому носіями культурних цінностей, адже цінності є публічним знанням, доступ до якого є незалежно від віку, статі, освіти тощо. Саме тому, студенти підходять для дослідження цієї теми.

Предмет дослідження : культурні цінності індивідів та трансмісія культурних цінностей у сім'ї.

У дослідженні було застосовано такі методи, як : розгляд теоретичних підходів, застосування кількісного методу, частотний розподіл, крос табуляція та інші. Було опрацьовано наявні зарубіжні, вітчизняні, пострадянські та сучасні українські дослідження, пов'язані із передачею цінностей сім'єю молодшому поколінню, цінностей загалом, ціннісних орієнтацій молоді та культурної трансмісії загалом. У роботі розглядаються емпіричні та теоретичні джерела. Теоретичні джерела опрацьовані для коректної концептуалізації понять «цінності», «ціннісна орієнтація», «культурна трансмісія», «інкультурація», «соціалізація», «родинні зв'язки».

Основними завданнями дослідження є:

1. Розглянути теоретичні підходи до цінностей та культурної трансмісії цінностей;
2. Зібрати та проаналізувати дані стосовно ціннісних пріоритетів у студентській вибірці;
3. Визначити чинники культурної трансмісії цінностей у сім'ї.

Відповідно до поставлених дослідницьких завдань у роботі перевіряються наступні гіпотези.

Гіпотези дослідження :

1. Молодь надає перевагу матеріальним цінностям, а не духовним;
2. Батьки та родина відіграють ключову роль у формуванні особистості індивіда;
3. Цінності молодого покоління різняться у їх перцепції із цінностями їх батьків;
4. Довірливі відносини у сім'ї сприяють схожості цінностей між батьками і дітьми.

Для проведення дослідження було опрацьовано наявні зарубіжні, вітчизняні, пострадянські та сучасні українські дослідження, пов'язані із передачею цінностей сім'єю молодшому поколінню, цінностей загалом, ціннісних орієнтацій молоді та культурної трансмісії загалом. У роботі розглядаються емпіричні та теоретичні джерела. Теоретичні джерела опрацьовані для коректної концептуалізації понять «цінності», «ціннісна орієнтація», «культурна трансмісія», «інкультурація», «соціалізація», «родинні зв'язки».

Проект було виконано у кількісній парадигмі. У дослідженні було застосовано такі методи, як: аналіз середніх тенденцій, частотний розподіл, кростабуляція, регресійний аналіз та інші. У дослідженні було опитано 196 респондентів, за допомогою онлайн анкетування, віком від 18-23 років, студенти НаУКМА, які навчаються на різних спеціальностях. Анкета складалася із 23 запитань

закритого, напівзакритого типу та включала питання множинного вибору. Було створено масив із відповідями респондентів, обрано методику Шварца та класифікацію за десятьма ціннісними орієнтирами.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ ЦІННОСТЕЙ

1.1. Основні підходи до концептуалізації цінностей

Цінність є невід'ємною частиною відносин людини і світу. Базові цінності, що формуються впродовж нашого життя є фундаментом нашого світосприйняття. Під ціннісними орієнтаціями розуміється певний відбиток цінностей у свідомості та світосприйнятті людини. Також визначення ним життєвих позицій та орієнтирів (Карандашев, 2004). Цінності відображають ідеали та уявлення, які впливають на поведінку та відношення людини до певних дій, як на колективному так і на індивідуальному рівнях. Цінності є уявленням ідеального та бажаного у досягненні щастя (Rohan, 2000). Цінності та норми, закріплені у поведінці людини, є проявом її культури, мають мотиваційну та директивну силу, що встановлює цілі та формує поведінку індивіда. Шалом Шварц (Schwartz, 1992) зазначає, що цінності - це абстрактні цілі, що впливають на рішення, вибір і поведінку (Schwartz, 1992). Враховуючи їх спрямовану силу, засвоєння цінностей на пряму залежить від мотиваційної сили, що впливає на розвиток дитини під час соціалізації (D'Andrade, 2017). Цінності - це стійкі психічні об'єкти, що володіють мотиваційними властивостями і здатністю впливати на емоційний стан людини (Bardi and Schwartz, 2003). Ціннісні пріоритети, що існують у суспільстві є ключовими елементами культури, адже цінності це прямий неопосередкований вплив повсякденного досвіду у житті людини. Цінності є індикатором відслідковування соціальних та індивідуальних змін, що виникають у контексті історичних, соціальних та особистісних проблем. Вони можуть бути основою вивчення відмінностей між різними культурами (Карандашев, 2004).

Американський соціальний психолог Мілтон Рокіч дещо інакше визначає поняття "цінності". Вчений зазначає, що загальна кількість цінностей - невелика, для кожного цінність має різну вагу, та цінності складаються в системи. Цінності мали назву та коротке пояснення, в свою чергу, людина

відбирала та розставляла ієрархічно цінності по мірі їх важливості у її житті. Також, прослідковується вплив цінностей у соціальних феноменах (Rokeach,1973). Рокіч, в свою чергу, виділяє термінальні та інструментальні цінності. Термінальні цінності - усвідомлення того, що кінцева мета заслуговує на те, щоб до неї прагнули з боку особистісного на суспільного відношення, іншими словами - цілі. Прикладом є активна життєдіяльність, зацікавленість у роботі, гармонія, міцне здоров'я, комфорт, свобода, любов, тощо. Інструментальні цінності - переконання у тому, що певні дії є кращими за інші, з особистої і суспільної точок зору: ввічливість, вихованість, люб'язність, чесність, слухняність, акуратність та інші. Опитування складалось із того, що респонденти обирали з переліку цінності, відносної важливості для них (Рокич, 1992). М. Рокіч зазначав вагомість цінностей при усвідомленні прийняття та обґрунтуванні власних рішень (Rokeach,1973).

А. Роуз, узагальнюючи дослідження цінностей, виділив чотири важливі характеристики: цінності формуються під час соціалізації, відіграють роль у поведінці індивідів. Завдяки процесу соціалізації індивіди переймають ціннісні орієнтації, та за допомогою безпосереднього спілкування та зовнішнього оточення формується певні поведінкові очікування від представників різних культур та їх цінностей. По-друге, цінності можуть як бути усвідомленими індивідом, так і бути неусвідомленими. Індивіди можуть не знати про певні цінності, які їм характерні, і, навпаки, підсвідомо визнавати їх та керуватись ними у житті (Rose, 1956). Третя характеристика вказує на те, що певним групам та індивідам притаманно мати дві цінності, які повністю суперечать одна одній. Четвертим аспектом, який виокремлював Роуз, є те, що на поведінку індивіда різні цінності мають різний рівень впливу (Rose, 1956). Культурні цінності поділяються і узгоджуються ідеями про чесноти, які застосовуються трансситуаційно, ієрархічно організовані і можуть відтворюватись при передачі з покоління в покоління. Значний обсяг даних було накопичено для вивчення зміни цінностей, передачі, структури, вікових та гендерних відмінностей у схваленні цінностей, впливу батьків на формування

цінностей дітей і асоціації схвалення цінностей з рівнями освіти, соціально-економічним статусом, різними психологічними професійні і політичні установки і вплив конгруентності цінностей на індивідуальні суб'єктивні рівні добробуту (Maltseva, 2014). Цікаві результати отримані в ході аналізу взаємодії культурних моделей і психологічних процесів, які вказують на те, що цінності впливають на формування специфічних для культури моделей частот негативного мислення, емоційних поступок, позитивної самоповаги тощо, впливає на психічне здоров'я (Heine, 2005).

Нині дослідження базисних цінностей та ціннісних орієнтацій часто проводяться з використанням методики Ш. Шварца. Шалом Шварц використав використав методику цінностей Рокіча за для розробки власного опитника (Schwartz S.H., Bilsky W. 1987). Теорія базових цінностей та ціннісних орієнтацій Шварца у крос - культурних дослідженнях проводяться з використанням його методик. Відповідно до його теорії цінності не є дискретними, а скоріше пов'язані між собою утворюючи універсальну структуру. Цінності за Шварцом, у житті людей відіграють керівні принципи, характеризують людей та групи. Шалом Шварц, у своїй методиці, переважно використовує аналіз найменшого простору, лінії якого є умовними та представляють закінчення однієї мотивації і початок іншої. Ті цінності, що знаходяться біля лінії поділу мають на увазі комбінацію цілей, які є пов'язаними із типами цінностей, що знаходяться по обидві сторони ліній (Schwartz, Bilsky, 1987). Згідно теорії Ш. Шварца у основі його опитувальника цінності поділені на соціальні та індивідуальні. Методологія дослідника Шалома Шварца полягає у існуванні 57 цінностей першого порядку, які мають вплив на особистість людини, включаючи вивчення переконань та ідеалів. Вони узагальнюються в основних 10 ціннісних орієнтаціях (Schwartz, Smith, 1997):

Влада - домінування над людьми, повага, статус у суспільстві;

Досягнення - особистий успіх, що відповідає соціальним стандартам;

Універсалізм - справедливість, благополуччя та терпимість;

Доброзичливість - підвищення добробуту близьких, готовність іти на допомогу, вірність;

Самоврядування - самостійність думки та дії, свобода, творчість;

Гедонізм - насолода життям, задоволення;

Стимул - ризик, пізнання нового;

Безпека - безпека і стабільність, у суспільстві та сім'ї;

Традиція - повага до культурних та релігійних звичаїв, їх сповідування;

Конформність - стримування дій, які зашкоджують соціальним очікуванням.

Ціннісні орієнтації сполучаються у чотири категорії цінностей, що мають назву: орієнтація на себе, орієнтація на інших (самоствердження в суспільстві), консерватизм та відкритість змінам. Десять типів ціннісних орієнтацій, які включені у чотири типи категорій розташовані уздовж двох інтегральних вимірів, що мають назву самовдосконалення та відкритість до збереження змін (див. Табл.1) (Schwartz&Boehnke, 2004). Перший вимір, що позначається як відкритість змінам стосується конфлікту двох мотивацій: дотримання своїх власних думок та інтересів у різних ситуаціях або, навпаки, зберігати статус-кво у відносинах у відносинах з близькими людьми, інститутами, традиціями. Другий вимір називається самовдосконалення, зв'язане турботою про наслідки власних дій, та дій інших в особистому та соціальному контекстах (Schwartz, 1992). Концепція та методологія Шалома Шварца у дослідженнях цінностей та розробка опитника, що вивчає індивідуальні відмінності, вперше були опубліковані та представлені у 1992 році (Schwartz, 1992). Згодом, методика Шварца почала широко використовуватись у дослідженнях ціннісних орієнтирів багатьох країн світу. Дана методика набула популярності саме через те, що показувала свою валідність та концептуальність, адже, за допомогою методики, можна виявити не тільки різницю цінностей людей із різних соціальних культур, а й схожі базові цінності у представників різних культур (Schwartz, Bardi, 2001).

Отже, цінності формуються протягом усього життя людини. Вони є відображенням культури та ідеалів, визначають життєві орієнтири та мають безпосередній вплив на світосприйняття індивіда. Доцільно зазначити, що дослідники, які займались вивченням цінностей виокремили різні підходи до вивчення поняття. Рокіч вважав, що загальна кількість цінностей - невелика, та цінності є складені у єдину систему у якій людина відбирає та розставляє ієрархічно по мірі їх важливості у її житті. Базові цінності проводяться за допомогою методики Шварца, яка включає 57 цінностей, які узагальнюються в ціннісні орієнтації, які, в свою чергу, формуються в ціннісні категорії, що розташовані вздовж двох інтегральних вимірів.

Таблиця 1. Шкала цінностей Ш. Шварца

Інтегральна вісь	Ціннісна категорія	Ціннісна орієнтація	Цінності
Відкритість до збереження змін	<i>Консерватизм</i>	Безпека	Важливо безпечне оточення, національна безпека, порядок у суспільстві.
		Традиція	Повага традицій, релігії, культури.
		Конформність	Правильні дії, не порушуючи соціальні норми.
	<i>Відкритість змінам</i>	Гедонізм	Насолода життям, комфорт.
		Стимул	Ризик, гострі відчуття.
		Самоврядування	Творчість, свобода, пізнання нового.

Самовдосконалення	<i>Орієнтація на інших</i>	Доброзичливість	Вірність, допомога, готовність іти на поміч.
		Універсалізм	Рівність, мудрість, справедливість, мир.
	<i>Орієнтація на себе</i>	Влада	Престиж, багатство, повага, впливовість.
		Досягнення	Успішність, досягнення, компетентність.

1.2. Роль сім'ї у передачі цінностей

Сім'я є малою соціальною групою та каналом передачі ціннісних орієнтацій і соціального досвіду, грає важливу роль у закладенні основ індивідуальності та унікальності людини (Батчаєва, 2004). Первинна соціалізація впливає на формування особистості та соціалізації, засвоєння моральних норм та поведінкових зразків. Формування особистості, як процес засвоєння ним культури в сімейному контексті вимагає розгляду сім'ї з боку взаємодій, заснованих на міжособистісних відносинах між індивідами. Сім'я є тим одним із найважливіших каналів задля присвоєння зовнішнього досвіду, саме тому, саме родинні відносини є фундаментом формування ціннісних орієнтацій індивіда. Вивчаючи розвиток та формування особистості дитини, Батчаєва зазначає, що, усвідомлення ціннісних орієнтацій індивідом та процес трансмісії потребує розгляду сімейних відносин як цілісної системи взаємодій, які засновані на взаємодії членів родини. Система міжособистісної взаємодії, з одного боку, є консервативною, адже у ній існують внутрішньо-сімейні правила поведінки, традиції, негласні установки та зразки сімейних

взаємовідносин. З іншого боку, сім'я є відкритою системою, що залежить від культури оточуючого середовища, адже вона є його частиною. У відкритій системі транслуються, як патерни поведінки, так і соціокультурні схеми (Батчаева, 2004). Сім'я - соціальна інституція, яка представлена у всіх суспільствах, члени якої перебувають у взаємодії. Головною функцією сім'ї є виховання (Macionis, 2007). Хоча інститут сім'ї існує у всіх суспільствах, відношення представників різних культур до родинних стосунків, виховання - різняться. Так, у деяких суспільствах прослідковується тенденція нуклеарних сімей, тобто, сім'я складається із двох або декілька людей, можуть бути споріднені, у шлюбі, вільних стосунках. Існують спільноти традиційного типу, вони мають назву розширені сім'ї, складаються із багатьох членів сім'ї кровної спорідненості. Сім'я, у якій живе індивід, проектує та відіграє роль у соціалізації індивіда, який переймає поведінкові та духовні якості проживаючих разом людей (Савинов, 1992). Криза суспільства також має вплив на сім'ю, через певні соціальні проблеми зображується руйнування сімейних цінностей. Формування особистих якостей індивіда належать сімейному оточенню (Батчаева, 2004). У своїй статті, кандидатка психологічних наук Яблонська зазначила, що сімейне виховання поєднує такі чинники як: традиційність, культурні особливості, світосприйняття, поведінкові характеристики. Відомо, що первинна соціалізація індивіда є однією із найважливіших функцій інституту сім'ї. Схильність до наслідування поведінкових якостей батьків, формується модель поведінки та цінностей, що будуть відтворюватись. Склад сім'ї, наявність різних форм шлюбу, кількість дітей, емоційний компонент - всі ці характеристики мають вплив на формування цінностей та світобачення. Нині зображується криза духовності та нехтування усталеними сімейними цінностями. Дослідниця у статті зазначає саме ці деякі фактори, що впливають на зміни у формуванні ціннісного профілю: зміна стандартних, традиційних цінностей, послаблення родинних зв'язків, чинники, що знижують міру впливу сім'ї на людину, урбанізація (Яблонська, 2010).

Традиційні підходи до вивчення відносин між поколіннями розглядають ціннісну соціалізацію як явище «зверху-вниз», при якому батьки передають свої цінності дітям, односпрямованим та детермінованим чином. В результаті складної мережі взаємних чинників впливу між батьками, дітьми та їх загальної середовищем впливає подібність цінностей між ними «батько-дитина». Чотири взаємозалежних чинників подібності цінностей «батько-дитина»: батьківський вплив, вплив дитини, генетичні ефекти і збіг між попередніми цінностями навколишнього середовища. Вони не є альтернативним або конкуруючим поняттями, а, навпаки, корелюють та мають взаємний вплив. Таблиця 1.2. зображує шляхи подібності «батько-дитина» (Kuczynski & Parkin, 2007). Найбільш підкреслюється вплив батьків на цінності дітей, в традиційних теоріях соціалізації. Значимі процеси, що описують батьківський вплив на дітей є моделювання поведінки, спосіб міркування, винагорода та покарання, створення позитивних відносин, ідентифікація нащадків із їхньою родиною. Другим шляхом є вплив дітей на цінності батьків. На сьогоднішній день не було достатньо проведених досліджень процесу передачі цінностей від дитини до батьків (De Mol & Buysse, 2008; Pinquart & Silbereisen, 2004). Третім шляхом є генетична схожість. Гени впливають на психологічні зміни особистості, включаючи цінності, адже пов'язані з індивідуальними відмінностями мозкового процесу. Батьки і діти, зазвичай, проживають у одному соціальному середовищі. Вони є представниками одного соціального класу, національності, релігії.

Рокіч та Шварц вважають, що цінності є керівними принципами в житті людини, критеріями, які використовуються при виборі, обґрунтуванню власних дій, оцінки людей та подій. Важливим аспектом є тип мотиваційної мети, який відрізняє цінності, за ціллю, яку вони представляють (Schwartz, 1992). Динамічно пов'язані, вони демонструють квазіциркулярну структуру, які мають психологічні, соціальні та практичні наслідки. Цінності поділені на два біполярних виміри: готовність до змін (гедонізм, симуляція та самостійність) порівняно зі консерватизмом (безпека, конформність, традиція). Також,

самовдосконалення (влада, досягнення) порівняно із сапоперевершенням (добррозичливість, універсалізм).

Таблиця 1.2. Шляхи подібності «батько-дитина»

Також, самовдосконалення (влада, досягнення) порівняно із сапоперевершенням (добррозичливість, універсалізм). Структура базових цінностей Шварца формує систему цінностей, є в культурних, вікових та гендерних групах (Schwartz, 1992, 2015). Можна виділити три рівні подібності цінностей: загальнолюдський, культурний та рівень сім'ї. Деякі автори ототожнюють три цих рівні до понять «соціалізація» та «передача цінностей» по-різному (Nauck, 1997), що призводить до відмінностей емпіричних результатів. Загальнолюдський рівень розглядає питання про те, чи приписує суспільство важливість збереження певних цінностей протягом поколінь, незалежно від культурних відмінностей. У кожній культурі можна виділити цінності, які представляють універсальні вимоги людського існування, соціальні та біологічні потреби (Schwartz, 1992). Культурний рівень ґрунтується на цінностях поколінь, адже суспільство має основні цінності, які передаються молоді (Schwartz, 2011). Відмінності ціннісних пріоритетів між поколіннями, беручи до уваги вікову різницю, вказує на розриви між ними. Підхід з розривом

поколінь, вказує, що соціалізація є процесом, в якому одне покоління передає свої цінності наступному. Розриви між поколіннями виникають тому, що люди різних поколінь мають різний досвід (Mannheim, 1952). Відсутність розриву вказує на успішну передачу батьківських упереджень, але схожість цінностей, на культурному рівні, не обов'язково вказує на успадкування цінностей дітьми. Сімейний рівень базується на відповідності цінностей батьків і їх власних дітей. Подібність цінностей всередині сім'ї може існувати, навіть якщо покоління розрізняються за своїми ціннісними пріоритетами (Nauck, 1997). Існують теорії, які виокремлюють дитину як пасивного отримувача батьківського впливу. Цінності, які батьки передають в сім'ї, можуть залежати від розповсюджених упереджень в середовищі їх постійного перебування. Теорії, що використовують концепцію взаємної відповідності (Kochanska & Murray, 2000), розглядають вплив батьків як результат процесу, в якому діти підкорюються тільки в тому випадку, якщо батьки виконують їх потреби і бажання. Таким чином, якість відносин між батьками і дітьми впливає на розвиток ціннісних пріоритетів. Афективний компонент відносин між батьками і дітьми також важливий (Maccoby, 1992). Наприклад, позитивні почуття і надійна прихильність дітей до батьків сприяє придбанню дітьми батьківських цінностей. Грусек і Гуднау (Grusec і Goodnow, 1994) запропонували власний реляційний підхід до виявлення подібності «батько-дитина», який має назву двоетапний процес інтерналізації. По-перше, діти мають підтримати батьківські цінності та розуміти їх. По-друге, діти мають прийняти їх, як власні. Ціннісна соціалізація може бути успішною чи невдалою, через неточне відтворення дітьми батьківських стандартів або відмови від них. У дітей, які приймають та відтворюють батьківські цінності, схожість із ними буде високою.

Вплив дитини на батьківські цінності відбувається в процесі спільного життя, адже неопосередкований вплив відбувається, коли дитина розповідає та присвячує батьків у нове та нетрадиційне, те що її цікавить та тубрує. Батьки часто сприймають свою дитину як активного агента та вважають, що діти мають вплив на їх ціннісні орієнтації. Діти-підлітки та юнацтво повідомляють,

що цей вплив також існує, описуючи процес впливу, як певне очікування від батьків, сприйняти їх серйозно та прислухатись до думки. Підлітки сприймають власний вплив на родину як певний процес компромісу та преговорів. Кнафо та Галанський (Knafo і Galansky, 2008), розробили кілька різних процесів, за допомогою яких може відбуватися вплив дитини. Діти можуть пасивно впливати на цінності своїх батьків, не маючи наміру цього робити, наприклад, коли цінності батьків змінюються у відповідь на народження дитини або вступ дитини в нову стадію розвитку. Діти можуть також активно впливати на цінності своїх батьків за допомогою переконання або спору. Можуть також виникати взаємні впливи та протидія, причому останнє має місце, коли діти впливають на батьків, за для зміни їх цінностей в напрямку, відмінному від цінностей їхніх дітей. Діти сильніше впливають на своїх батьків з питань, що мають особливе значення для дітей. До них відносяться насолоду, технологічні інновації та переконання, що стосуються традиційного способу життя та релігійні вподобання.

Деякі теоретики приписують надбання цінностей виключно з досвіду та соціалізації, інші ж підкреслюють важливість генетичної передачі у формуванні загальних цінностей. Дарвін стверджував, що людська соціальна прихильність та мораль основана на інстинктах, відповідно, такі цінності як співпраця, довіра, чесність еволюціонували, адже мають генетичну цінність для виживання індивіда чи групи людей (Campbell, 1965). Важливо зазначити вплив загального соціального середовища на схожість цінностей у сім'ї. Пояснення різниці ціннісних орієнтирів між групами базуються на умовах праці, освіти, релігії, потребах, тощо (Mannheim, 1952). Трансформації у суспільстві зумовлюють зміни соціальних взаємин та відносин. Інститут сім'ї також підвладний змінам, адже простежується тенденція зміни у процесі виховання, модифікація традиційних функцій і цінностей. Аналізуючи функції сім'ї у загальній системі та функції індивіда у сім'ї, тобто малій соціальній групі, зауважується, що для нормальної соціалізації дитини, необхідна обов'язкова підтримка емоційного балансу та міцності стосунків між усіма членами родини,

а, особливо, важливим є союз батьків, що закріплений шлюбом. Первинна соціалізація є головною ланкою у формуванні особистості (Батчаева, 2004). Важливим фактором формування світогляду та ціннісних орієнтирів є тип сім'ї, у якому індивід проживає, адже це має безпосередній вплив на його поведінку та виховання. Існують повні, не повні та деформовані сім'ї. Повна сім'я включає наявність рідних батька і матері, не повна одного із батьків, тобто, або батько, або мати. Деформована сім'я включає наявність вітчима, опікуна, мачухи, тощо. Як зазначає Савинов Л. І., різниться поведінка, уявлення, ідеали та ціннісні орієнтири у дітей, які виховувались у різних типах сім'ї. Також, важливим є те, хто займає керівну позицію у сім'ї. Діти змалечку усвідомлюють та транслиують те, що відбувається у їх сім'ях, та, зазвичай, переймають ці поведінкові норми, згодом транслиуючи їх на своїх дітей. (Савинов, 1992).

Соціально-економічний статус і релігія є одними з найбільш помітних соціально-демографічних змінних, які породжують групові відмінності в цінностях людей. Дослідження показують, що освічені індивіди з вищого класу цінують самостійність вище, аніж індивіди нижчого класу (Rokeach, 1973). Інглехарт і Бекер (Inglehart and Baker, 2000) зазначили, що історичне домінування католицизму та протестантизму в європейських країнах зумовило відмінності в значеннях, які приписувались традиційності та цінностей самовираження. Тому в гетерогенних суспільствах членство в одній і тій же релігії посилює схожість цінностей батько-дитина. Однак вплив релігії, ймовірно, буде незначним, тому що релігії мало відрізняються в цінностях, які підтримують їх члени, в той час як етнічні групи однієї і тієї ж релігії можуть мати різні цінності. Основні життєві події, такі як економічна криза чи війна, також можуть впливати на цінності. Наприклад, основані на тривозі цінності традиції, влади і безпеки швидко набували все більшого значення для ранніх підлітків Ізраїлю під час ізраїльсько-ліванської війни 2006 року (Daniel, Fortuna, Thru, Cioban & Knafo, 2013). Спільне переживання життєвих подій може також збільшити схожість цінностей між членами сім'ї. Схожість цінностей «батько-

дитина» вище на груповому рівні у неіммігрантів, ніж в сім'ях іммігрантів (Nauck, 1997), адже неіммігрантські сім'ї проживають в одному культурному середовищі протягом довгого часу, на відміну від сімей іммігрантів, у яких елементи культурного оточення батьків і дітей часто різняться та змінюється. Принцип перекриття ціннісних попередників дозволяє нам генерувати прогнози щодо контекстів, які підсилюють або зменшують схожість цінностей «батько-дитина». Наприклад, чим менша різниця у віці між батьками і дитиною, тим більший збіг їх упереджень та ціннісний орієнтирів (Knafo-Noam, Barni, Schwarz, 2020). І батьки, і діти мають здатність ініціювати цілеспрямовану поведінку, призначену для впливу на інших та ділитись власним досвідом. Тобто, існує взаємозалежність впливу батьків і дітей. Будь-який батьківський вплив, що збільшує схожість із дітьми, в свою чергу, підвищує здатність дітей впливати на рідних в майбутніх взаємодіях. Ці транзакції призводять до суттєвої подібності родини між собою (Knafo-Noam, Barni, Schwarz, 2020). Як уже зазначалося, цінності частково є спадковими. Діти, які генетично пов'язані зі своїми батьками, отримують від своїх батьків цінності, які корелюють з їх власним генотипом. Ця пасивна кореляція між геном і навколишнім середовищем може збільшити схожість батьків і дітей незалежно від будь-якої соціалізації (Knafo & Jaffee, 2013).

При виборі середовища оточення дитини батьками, може збільшуватись чи зменшуватись схожість цінностей «батько-дитина». Можна зазначити те, що батьки часто вибирають середовище сумісне із їх власними цінностями, але, також можуть вибирати суперечливі умови. Наприклад, переїжджаючи в нову країну, батьки-іммігранти неминуче піддають дітей системам цінностей, що відрізняються від їх власних. Це може послабити схожість ціннісних орієнтацій «батько-дитина» (Knafo & Schwartz, 2001). Сім'ї, які знають про невідповідність власних упереджень із тими, які існують у навколишньому середовищі, захищають власних дітей, приводячи аргументацію та установки, за для кращої соціалізації та адаптації індивіда в новому суспільстві. Соціалізаційна роль батьків заключається у передачі дітям повідомлень, які

вони згодом мають підтримати. Роль дитини полягає в сприйнятті батьківських ціннісних орієнтирів та рішення приймати чи відкидувати їх. Грусек і Гуднау (Grusec і Goodnow, 1994) припустили, що батьки посилюють свій вплив, встановлюючи афективно позитивні відносини між членами родини. Ласкаве виховання та згода батьків один з одним тісно пов'язані з сприйняттям батьківських цінностей, це позитивно впливає на якість відносин між ними. Чотири шляхи до ціннісної подібності «батько-дитина»: вплив батьків, вплив дітей, генетичні ефекти і збіг між попередніми цінностями середовища - є сумісними і взаємозалежними. Таким чином, схожість цінностей між батьками і дітьми є результатом складної мережі взаємного впливу між батьками, дітьми та їх загального середовища (Knafo-Noam, Barni, Schwarz, 2020). Goodnow (1997) широко визначає соціокультурний контекст як середовище, яке оточує сім'ю, як географічно, так і соціально, і яке часто надає особливу ідентичність членам сім'ї. Серед дослідників відсутній консенсус щодо того, як концептуалізувати і виміряти соціокультурний контекст і його вплив на схожість цінностей «батько-дитина». Boehnke, Nadjar і Baier (2007) говорили про «дух часу» як модального клімату цінностей і повідомляли про постійні мінливості в ході часу. У своєму дослідженні німецьких сімей з двома дітьми автори (Boehnke et al., 2007) виявили прямий позитивний вплив духу часу на цінності дітей і батьків і сильніший непрямий ефект (через внутрішньосімейне спілкування) на схожість цінностей «батько-дитина». Аналогічно, Кенні і Ацтеллі (1994) представили концепцію «культурного стереотипу», тобто типової або нормативної відповіді, яку дають члени групи. У їх дослідженні усунення стереотипного ефекту зменшувало схожість чоловіка і дружини в цінностях шлюбу (наприклад, говорячи про важливі речі, довіряючи партнеру), оскільки велика частина відмінностей в схожості партнера була обумовлена типовими реакціями. Однак після того, як була зроблена поправка на стереотип, схожість була досить низькою, але все ж статистично значущою: навіть при врахуванні рівня подібності між учасниками в вибірці все ще зберігалася схожість, унікальна для конкретної пари.

Отже, сім'я є важливим каналом присвоєння зовнішнього досвіду, саме тому, родинні зв'язки є фундаментом формування ціннісних орієнтацій індивіда. Сім'я є системою, що залежить від культури оточуючого середовища у якій транслуються патерни поведінки та соціокультурні схеми. Оточення індивіда проектує та впливає на його соціалізацію, адже він переймає поведінкові та духовні якості проживаючих разом людей. Традиційні підходи вивчення відносин між батьками та їх дітьми розглядаються «зверху-вниз». Ціннісна соціалізація транслюється батьками своїм дітям, односпрямованим та детермінованим чином. Складна мережа взаємних чинників впливу між батьками, дітьми та середовищем, в якому вони перебувають, впливає на подібність цінностей між ними. Виділяється чотири чинники подібності цінностей «батько-дитина»: батьківський вплив, вплив дитини, генетичні ефекти і збіг між попередніми цінностями навколишнього середовища. Вони є взаємозалежними та неопосередковано впливають на формування людини. Схожість цінностей у родині є результатом складної мережі взаємного впливу між батьками, дітьми та середовища їх проживання.

1.3. Поняття культурної трансмісії. Її різновиди

Культурна трансмісія - передача основних елементів культури від одного покоління до іншого, за допомогою методу навчання та пізнання, яке включає у себе процеси соціалізації та інкультурації. У ролі вчителів виступають носії культури, тобто, етнічна група, яка передає культурне знання іншим членам суспільства, особливо дітям (Berry, Poortinga, Segall & Dasen, 1992). Культурна трансмісія має на увазі передачу переконань, норм та вподобань, якими керується людина, та, впливає на результат соціальної взаємодії між поколіннями. Вподобання, цінності та норми частково передаються через покоління за допомогою постійної взаємодії усередині групи (Bisin&Verdier, 1998). Дж. Беррі зауважує, що поведінкові форми закріплюються поколіннями, через використання культурною групою різних форм культурної трансмісії, саме завдяки методу навчання (Berry, et al., 1992).

Теорія культурної трансмісії (Bisin & Verdier, 2000) свідчить про те, що сім'я виступає чинником формування ціннісних орієнтацій. Батьки передають ті цінності і переконання, які раніше приносили успіх. Іншими словами це можна назвати недосконалою емпатією. Згодом, діти переймають ціннісні орієнтири у безпосередній взаємодії із однолітками, дорослими людьми, в інститутах, тощо, що формує нові цінності та переконання, які транслуються іншим поколінням. Формування переконань є тривалим процесом, який має безперервну дію протягом одного покоління (100 років), (Bisin & Verdier, 2000). Загалом, виділяють три види культурної трансмісії. Перший вид має назву вертикальна трансмісія, що передбачає передачу цінностей, уявлень, ідеологій від батьків до дітей. Вертикальна трансмісія є важливою формою передачі культурних та ціннісних орієнтацій, адже у сім'ї відбувається основна передача культурних установ, які прийняті у родині, протягом багатьох поколінь. Однак, певні сімейні культурні установи, які вкоріненні поколіннями, можуть зіграти як позитивну, та і негативну роль у інтеграції дитини у суспільстві, адже вони можуть бути відхилені від загальноприйнятих норм поведінки у тому чи іншому суспільстві. Це може вплинути на адаптацію дитини та вплинути на самореалізацію, адже культурна установка є обраною представниками старшого покоління. Другий вид - горизонтальна трансмісія, коли упродовж життя (від народження до зрілості) при спілкуванні дитини з однолітками засвоюються цінності, соціальні та культурні норми, досвід. Дитина вчиться вмінням, спілкується, засвоює навички та переймає цінності від своїх однолітків. Непряма трансмісія відбувається при перебуванні індивіда в спеціальних навчальних закладах, на кшталт, школа, університет, гурток, союз. Також, важливу роль у непрямій трансмісії відіграє не близьке оточення індивіда (сусіди, далекі родичі, знайомі), наприклад, дитина переймає мотивації та цінності інших дорослих або із соціальних інститутів.

В свою чергу, Г. Беррі виділяє агентів-соціалізаторів, які мають безпосередній вплив на формування дитини. Кожен із шести, виділених дослідником, агентів має свою функцію та відіграє свою роль у культурній трансмісії індивіда:

авторитети, які на своєму прикладі показують та передають цінності та норми; опікуни - задовольняють потреби дитини (емоційні та фізичні) та доглядають за нею; вихователі - навчають важливим речам, які знадобляться у майбутньому, навичкам; партнери, діяльність яких зумовлена на те, аби бути з дитиною на одній "хвилі"; співмешканці - проживаючі під одним дахом; дисциплінатори, які навчають поведінці у суспільстві, дисципліні, правилам і нормам, та карають за відхилення від них. Цінності використовуються для характеристики окремих осіб для пояснення мотиваційних основ установок і поведінки і для відстеження змін в суспільстві з плином часу (Schwartz, 2005). Один з важливих результатів процесу трансмісії між поколіннями є результат взаємного впливу, подібність між батьками та їхніми дітьми-підлітками (Kuczynski & Knafo, 2013). Згода підлітків з батьківськими цінностями обмежує діапазон конфлікту, сприяє компромісу і забезпечує послідовність і суб'єктивне благополуччя (Schwartz, 2011). Для розуміння поколінь трансмісії норм і цінностей, а також для отримання більш повної картини процесів, які лежать в основі культурної стабільності та змін, необхідно не тільки вийти за межі впливу і функцій особистих цінностей, а й вийти за рамки вертикальної передачі культурних ідей від батьків до дітей і розглянути процеси, які доповнюють і взаємодіють з процесом соціалізації.

Аналізуючи процес формування особистості, дослідник М. Херсковіц, також спирається на такі поняття, як соціалізація та інкультурація. Процес соціалізації, на його думку, є основою при входженні людини у суспільство, а інкультурація - входження в культуру. Вчений виокремлює соціалізацію, як пристосування до суспільних благ, традицій, уявлень та цінностей (Herskovits, 1955). Протягом процесу соціалізації саме колективність допомагає зрозуміти та окреслити те, що є прийнятним, соціально-бажаним, нормальним, роблячи власні висновки. Бажаючи залишитись членом колективу, людина має підпорядковуватись правилам поведінки, які притаманні даному колективу. Колективні норми прослідковуються за допомогою жестів, мови, моральним принципів, що лежать у основі нормативних приписів (Cummins, 1988). Процес

інкультурації, як зазначає вчений Херсковіц (Herskovits, 1955), є певним засвоєнням індивіда традиційної форми мислення та навичок, які є чинниками створення культури, та виділяються з-поміж інших. Це є складний процес, який сформований на засвоєнні та прийнятті культурних та ціннісних орієнтацій, традицій, загальноприйнятої моралі, комунікацій, у контексті усталених суспільних норм. Процес бере свій початок із раннього дитинства із усвідомлення базових вмінь, та існує впродовж усього життя, саме тому, вчений виокремлює процес інкультурації на два рівні: дитинство та дорослість. Дитинство, як описує Херсковіц, є результатом засвоєння досвіду попередніх поколінь, у якому дитина виступає об'єктом процесу інкультурації. Саме у дитинстві, при відбуванні цього процесу засвоюються усі етнокультурні навички, цінності, які успадковуються завдяки культурній трансмісії. Дорослість характеризується тим, що індивід має можливість обирати свій шлях, формувати себе, та своє оточення (Herskovits, 1955). Трансмісія цінностей є результатом додаткових і взаємодіючих впливів широкого кола соціальних агентів: батьків, однолітків, вчителів, ікон народної культури тощо. Завдяки взаємодіям в культурі свого часу і покоління діти часто є безпосередніми посланниками нормативних цінностей для своїх батьків. Цінності, які діти приймають в результаті досвіду можуть бути ідентичні цінностям їх батьків або можуть відрізнятися. Важливо те, що діти можуть транслювати нові цінності своїм батькам. Це говорить про те, що як батьки, так і діти можуть мати схильність до зіткнення з боку сприйняття норм, можуть відрізнятися або бути схожими за своєю мотивацією для прийняття спільних цінностей або норм, які вони сприймають як характерні для їх соціальної групи. Включення індивідуальних відмінностей і генетичних факторів передачі цінностей і культурного поширення не зменшує ролі соціалізації в процесі культурної трансмісії. Це сприяє більш повного розуміння механізмів, що лежать в основі явищ передачі цінностей між поколіннями (Knafo, A. & Hasenfratz, L.,2015).

Отже, культурна трансмісія має на меті передачу ціннісних орієнтирів, елементів культури, поведінки від одного покоління іншому. Культурну трансмісію поділяють на види: вертикальну, горизонтальну та непрямую трансмісію, де кожен виокремлений вид впливає на перейняття та засвоєння культурних особливостей, поведінкових реплікацій від різних соціалізаторів (людей, інститутів, тощо). Важливим у процесі формування особистості є інтеграція людини у суспільство та у культуру, адже процес бере початок із дитинства та транслюється впродовж життя індивіда.

РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ ЦІННОСТЕЙ У СІМ'Ї

2.1. Ціннісні орієнтації молодого покоління

Цінності молодого покоління у сучасному світі є досить різноманітними та відрізняються за певними характеристиками. Варто зазначити, що у кожного індивіда існують власні думки та уявлення щодо способу життя, світобачення, норм та цінностей. Ціннісні орієнтири є відбитком культури суспільства та умов проживання, виховання людини. Дослідження орієнтирів молодого покоління дозволяють виявити рівень адаптації до умов, у яких індивід перебуває, встановлюючи основу та підґрунтя молодого суспільства держави. Студенти НаУКМА є українцями, і тому носіями культурних цінностей, адже цінності є публічним знанням, доступ до якого є незалежно від віку, статі, освіти тощо. Саме тому, студенти підходять для дослідження цієї теми. У цьому дослідженні було опитано 196 респондентів, віком від 18-23 років. У вибірку входять студенти НаУКМА, які навчаються на різних спеціальностях. Анкета складалася із 23 запитань закритого на напівзакритого типу (див. додаток А). Дані було зібрано за допомогою онлайн анкетування у квітні 2020 року.

Для того, аби дізнатись ціннісні орієнтації студентів, було створено масив із відповідями респондентів, обрано методику Шварца та класифікацію за десятьма ціннісними орієнтирами. Студентство відповідало за запитання, на основі власних преференцій, обираючи важливість ціннісних орієнтацій, від зовсім не важливого до найважливішого, де 1 - зовсім не важливо, а 4 - дуже важливо. Найважливішим, для молоді, за середнім значенням, виявилось бути справедливими та щирими (доброзичливість), бути вірними собі та своєму оточенню - універсалізм, почуватись безпечно та жити у безпечному середовищі (Табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1 Ціннісні орієнтації студентів НаУКМА

Ціннісні орієнтації студентів НаУКМА

	<i>N</i>	<i>Середнє</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Мода</i>
УНІВЕРСАЛІЗМ	196	3,58	0,62	4
ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ	196	3,56	0,65	4
БЕЗПЕКА	196	3,38	0,58	4
ДОСЯГНЕННЯ	196	3,31	0,87	4
ГЕДОНІЗМ	196	3,20	0,81	4
САМОСТІЙНІСТЬ	196	3,02	0,84	3
ВЛАДА	196	2,82	0,73	3
СТИМУЛ	196	2,78	0,79	3
КОНФОРМНІСТЬ	196	2,04	0,66	2
ТРАДИЦІЯ	196	1,84	0,54	2

Як видно з таблиці найважливішими ціннісними орієнтаціями є:

1. Універсалізм.
2. Доброзичливість.
3. Безпека.

Середнє значення універсалізму, доброзичливості та безпеки, серед студентства НаУКМА наближається до 4, що є показником високої важливості. Такі результати яскраво характеризують сучасне суспільство, адже орієнтація на безпеку є зрозумілою через війну, що наразі відбувається на сході України, нестабільне економічне становище країни, корумпованість тощо. Щодо вірності

собі та своєму оточенню та справедливості та ширості, тут можна зумовити те, що ці цінності притаманні великій кількості студентів НаУКМА, адже університет сповідує та транслює ці цінності та норми. Також, для більшості важливо зберігати дружбу, бути милосердними та чесними, адже це є невід'ємною частиною української культури. Менш важливими ціннісними орієнтаціями респонденти виділили традиційність, комфортність, тобто Гіпотеза 1 підтвердилась.

За для того, аби дізнатись що мало найбільший вплив на формування особистості, було застосовано запитання множинного вибору. Було наведено 8 варіантів, з яких респондент міг обрати декілька відповідей. Для того аби дослідити, що, на думку студентства, сформувало власну особистість, було закодовано нові змінні та здійснено аналіз частот множинних відповідей, у яких зумовлюється, що ключову роль для молоді у формуванні особистості відіграло «дитинство» (18,8%) та «друзі і близьке оточення» (17,6%). Найменше студентство зазначило навчання в університеті(5,3%) та колектив на роботі (7,5%).

Таблиця 2.1.2. Формування особистості індивіда

Дитинство	18,8%
Навчання в школі	16,5%
Навчання в університеті	5,3%
Батьки та родина	15,3%
Друзі та близьке оточення	17,6%
Книжки, серіали, фільми	8,8%
Колектив на роботі	7,5%
Гуртки, спортивні асоціації, лагерь	10,2%

Відповідно, Гіпотеза 2 «Батьки та родина відіграють ключову роль у формуванні особистості індивіда» спростовується. Дитинство, на думку респондентів, відіграло найбільшу роль у формуванні ціннісних орієнтирів та особистості. Як зазначав дослідник Херсковіц, процес інкультурації який сформований на засвоєнні та прийнятті культурних та ціннісних орієнтацій, традицій, загальноприйнятої моралі бере свій початок із раннього дитинства. Дитинство, як описує Херсковіц, є результатом засвоєння досвіду попередніх поколінь, у якому дитина виступає об'єктом процесу інкультурації. Саме у дитинстві, при відбуванні даного процесу засвоюються усі етнокультурні навички, цінності, які успадковуються завдяки культурній трансмісії. Також молодь зазначила, що друзі та близьке оточення є важливим формувачем особистості.

2.2. Оцінка суб'єктивної різниці цінностей у сім'ї

Гіпотеза 3 має на меті з'ясування суб'єктивної різниці цінностей молодого покоління із їх батьками. Так, як відбуваються зміни у суспільній свідомості, через розвиток інноваційних технологій, модернізацію суспільства, поява західних традицій тощо, цінності молоді можуть різнитись із батьками, які виховувались та росли у Радянському союзі, де сповідувались інші цінності та були прийнятні другі норми суспільного життя, уявлень та поведінки. Гіпотеза 3 перевірялась за двома змінними. Перша - це суб'єктивна різниця власних ціннісних орієнтацій із батьківськими. Друга змінна – чи важливо індивідові мати схожість з батьками.

Таблиця 2.2.1. Суб'єктивна різниця ціннісних орієнтацій дітей і батьків

<i>Ваші цінності різняються із цінностями</i>	<i>Відсоток %</i>
---	-------------------

<i>Ваших батьків?</i>	
Зовсім ні	2,2
Скоріше ні	36,5
Скоріше так	51,1
Абсолютно так	10,2

Запитання стосувалось, як на думку респондентів, різняться цінності які притаманні їм, із цінностями їх батьків. Більшість (61,3%) вважає, що їх цінності відрізняються від батьків. Решта опитаних(38,7%) вважають, що їх цінності не відрізняються.

Таблиця 2.2.2. Важливість схожості з батьками

<i>Чи хотіли б Ви бути схожими на своїх батьків?</i>	<i>Відсоток %</i>
Зовсім ні	11,1
Скоріше ні	53,3
Скоріше так	26,7
Абсолютно так	8,9

Як видно з таблиці 2.2.2. більшість респондентів зазначили, що не хотіли б бути схожими із їх батьками (64,4%). Бути схожими на своїх батьків визначили (35,6%). Такі результати говорять про те, що цінності студентства НаУКМА та їх родини дещо не схожі та у майбутньому вони не хочуть бути схожими на батьків. Отже, Гіпотеза 3 підтверджується, оскільки ціннісні орієнтири батьків і дітей, за суб'єктивною оцінкою, відрізняються між собою.

2.3. Чинники схожості цінностей у родині

Гіпотеза 4 має на меті з'ясування довіри, як чинника схожості ціннісних орієнтирів батьків та дітей. Як видно з таблиці 2.3.2. регресійна модель має 20% поясненої дисперсії. Змінна, котра відповідає за довіру має значення Sig.=0,05, що допустимим рівнем значущості цієї моделі. Респонденти обирали відповіді на запитання про довіру у родині основі власних преференцій, виділяючи від зовсім не важливого до найважливішого, де 1 - зовсім не важливо, а 7 - дуже важливо. Схожість цінностей всередині сім'ї обирали за таким самим способом, де 1 – не схожі зовсім, а 7 – абсолютно схожі. Середнє значення відповідей 5,56 та 5,20, що говорить про те, що відповіді респондентів наближені до «7», тобто, до абсолютної довіри та схожості цінностей між членами родини див табл. 2.3.1.

Таблиця 2.3.1. Середнє значення схожості цінностей та довіри у родині

	Середнє	N
Схожість цінностей між батьками і дітьми	5,56	196
Довіра між членами родини	5,20	196

Таблиця 2.3.2. Регресійна модель схожості цінностей між членами родини

Підсумок моделі				
Модель	R	R Square	Скоригований R Square	Ст. похибка вимірювання
1	0,515	0,199	0,178	1,576

Модель має відсоток поясненої дисперсії ($R^2 = 20\%$), відповідно, це говорить, про те, що ця модель знаходиться в межах середньої сили пояснення.

Регресійні коефіцієнти (див. Таблиця 2.3.3.) мають статистично значущі значення, що дозволяє зробити певні змістовні висновки.

Таблиця 2.3.3. Регресійні коефіцієнти схожості цінностей між членами родини

Коефіцієнти						
Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Sig.
		B	Std. Error	Бета		
1	(Константа)	4,326	0,612		7,066	0,00
	Довіра	0,336	0,109	0,315	3,082	0,05

Модель є статистично значущою, адже Sig. = 0,05 пояснює нам, що змінна «dovira» працює у цій моделі. Коефіцієнт «B» показує наскільки в нас зміниться значення залежної змінної «family», якщо збільшиться значення змінної «dovira» на одиницю. Гіпотеза 4 підтверджується, на це вказує регресійний коефіцієнт відповідної змінної. У таблиці зображено, що коефіцієнт має значення 0,336, що вказує на вплив довіри між членами родини на цінності індивіда. Подібний результат також було отримано раніше на американській студентській вибірці у 2013 році (Maltseva, 2013).

Отже, у ході дослідження культурної трансмісії цінностей у сім'ї було виявлено, що студенти НаУКМА схильні надавати перевагу духовним цінностям, відкидаючи матеріальні на задній план. Студентство зазначило, що універсалізм, безпека та доброзичливість є найважливішими ціннісними орієнтаціями для них. Найменш важливим є сповідування традицій та релігія. Основними чинниками формування особистості студенти НаУКМА визначили дитинство та близьке оточення, друзі. Батьки та родина, за оцінкою респондентів, вплинули на формування їх, як особистостей дещо менше, ніж динство та друзі. Найменшим виявили навчання в університеті. За суб'єктивною оцінкою подібності чи різниці цінностей із старшим поколінням,

більшість зазначила, що цінності різняться із цінностями їх батьків та у майбутньому вони не транслюватимуть модель виховання батьків та не хочуть бути схожими на них. За допомогою регресійного аналізу було прослідковано, що довірливі відносин у сім'ї є важливим чинником схожості ціннісних орієнтирів.

ВИСНОВКИ:

Цінності молодого покоління є відбитком сімейного виховання та суспільства, у якому перебуває індивід. Під поняттям «цінності» розуміються норми, ідеали та преференції людини, її світогляд. Наразі наявна низка концепцій спрямованих на операціоналізацію поняття та методик досліджень ціннісних орієнтирів. Щодо основних методик цінностей є концепція Рокіча та Шварца. У вітчизняних дослідженнях концепція Рокіча широко використовувалась. На відміну від західних суспільств, де використовувалась методологія Шварца. Первинна соціалізація є важливим формувачем особистості та соціалізації індивіда, завдяки якій відбувається засвоєння певних моральних норм та поведінкових зразків. Традиційні підходи до вивчення міжпоколіннєвих відносин розглядають ціннісну соціалізацію як явище «зверху-вниз», при якому батьки передають свої цінності дітям, односпрямованим та детермінованим чином. Результатом складної мережі взаємних чинників впливу між батьками, дітьми та їх загальної середовищем впливає подібність цінностей між ними «батько-дитина». Чотири взаємозалежних чинників подібності цінностей «батько-дитина»: батьківський вплив, вплив дитини, генетичні ефекти і збіг між попередніми цінностями навколишнього середовища. Також, виділяються три рівні подібності цінностей: загальнолюдський, культурний та рівень сім'ї, у яких розглядаються питання про збереження цінностей протягом поколінь, що не залежать від культурних відмінностей, передача ціннісних орієнтирів суспільством та подібності цінностей та трансляція від покоління до покоління, різниця ціннісних пріоритетів у сім'ї. Для нормальної соціалізації дитини, необхідна обов'язкова підтримка емоційного балансу та міцності стосунків між усіма членами родини. Теорія культурної трансмісії свідчить про те, що сім'я виступає чинником формування ціннісних орієнтацій. Батьки передають ті цінності і переконання, які раніше приносили успіх

У зарубіжній літературі виділяються типи культурної трансмісії:

- 1.Вертикальна
- 2.Горизонтальна
- 3.Непряма

Кожен із типів передбачає передачу та трансляцію цінностей, залежно від зовнішніх та внутрішніх факторів, які мають безпосередній вплив на індивіда. Теорія культурної трансмісії свідчить про важливість сім'ї у формуванні ціннісних орієнтацій, а, саме, тривалість процесу безперервної дії протягом поколінь та реплікація дітьми норм їх батьків.

У дослідженні було виявлено, що найважливішими ціннісними орієнтаціями, студентство виокремило доброзичливість та універсалізм, середнє значення яких(3,56), воно наближене до 4, що говорить про важливість цих ціннісних орієнтацій для студентства. Вагомим ціннісним орієнтиром, молодь зазначає безпеку навколо себе (3,38), середнє значення якого також наближене до 4. Не важливим, студентство зазначило конформність та традицію, середнє значення яких (2,04 та 1,84 відповідно). Формування особистості є важливим процесом соціалізації людини, на нього впливає низка факторів. Студентство виявило дитинство (18,8%) та друзів і близьке оточення (17,6%), як основні чинники формування їх індивідуальності. Також, у результаті аналізу, було з'ясовано різницю цінностей дітей із їх батьками, за їх суб'єктивною оцінкою. За оцінкою результатів цінності молоді різняться із цінностями їх родини, а, також, вони не хочуть у майбутньому бути схожими на своїх батьків. Довірливі відносини між батьками і дітьми сприяють схожості ціннісних орієнтирів у родині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Батчаева Х.Х. (2004) *Этнопедагогическое пространство семьи*. Т. 1. Майкоп. 244-257.
- Карандашев В. Н. (2004). *Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство*. СПб. : Речь. 69-70.
- Рокич М. (1992) *Методика “Ценностные ориентации” Адаптация А. Гоштаус, М. А. Семенов, В. А. Ядов. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации*. Петрозаводск: Петроком. 17-67.
- Савинов Л. И., (1992) *Семья и общество: история, современность и взгляд в будущее*. Саранск: Из-во Мордовского у-та. 140-144.
- Хмелько В. Є., Оксамитна С.М. (2017). *Соціальні структури і особистість: дослідження Мелвіна Л. Кона і його співпрацівників*. Київ: КМІС. 43-45. Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/11960>
- Яблонська Т.М. (2010). *Тенденції та проблеми виховання дітей у молодій сім'ї*. *Науково-практичний журнал*. Київ: № 1 - 2. 378-387
- Bardi, A. and Schwartz, S. (2003). *Values and behavior: Strength and structure of relations*. *Personality and Social Psychology Bulletin* 29, 1207-1220.
- Berry J.W., Poortinga Y.H., Segall M.H., Dasen P.R. (1992). *Cross-cultural psychology: Research and applications*. Cambridge: Cambridge University Press. 287-291.

Bisin, A and Verdier, T. (1998). *On the cultural transmission of preferences for socialstatus*. Journal of Public Economics. 75-91.

Bisin A., Verdier T. (2000). *Beyond the melting pot: cultural transmission, marriage and the evolution of ethnic and religious traits*. Quarterly Journal of Economics. Volume 16, Issue 1. 955–988.

Boehnke, K., Hadjar, A., & Baier, D. (2007). *Parent-child value similarity: The role of zeitgeist*. Journal of Marriage and Family, 69, 778-792.

Campbell, D. T. (1965). *Ethnocentric and other altruistic motives*. In D. Levine (Ed.), Nebraska symposium on motivation, Vol. 13. Lincoln: University of Nebraska Press. 283–311

Cummins, D. D. (1998). *Social norms and other minds: The evolutionary roots of higher cognition*. In D. D. Cummins, and C. Allen (Eds.). The evolution of mind. NewYork: Oxford University Press. 163–228

D’Andrade, R. (2017). From value to Life world. *Universalism Without uniformity: Explorations in mind and culture*. Ed. By Julia L. Cassaniti, Usha Menon. Chicago, IL: University of Chicago Press. 61–74

Daniel E., Fortuna, K., Thru, S. K., Cioban, S., & Knafo, A. (2013). *Brief report: Early adolescents’ value development at war time*. Journal of Adolescence, 36(4), 651–655

De Mol, J., & Buysse, A. (2008). *The phenomenology of children’s influence on parents*. Journal of Family Therapy, 30, 163–193.

Goodnow, J. J. (1997). *Parenting and the transmission and internalization of values: From social-cultural perspectives to within-family analyses*. In J. E. Grusec & L. Kuczynski (Eds.), *Parenting and children's internalization of values: A handbook of contemporary theory*. New York, NY: Wiley. 333-361

Grusec, J. E., & Goodnow, J. J. (1994). *Impact on parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view*. *Developmental Psychology*, 30(1), 4–19.

Heine, S. J. (2005). *Where is the evidence of cross-cultural self-enhancement?* *Journal of Personality and Social Psychology* 89, 531-538.

Herskovits M. (1955). *Cultural anthropology*. New York, NY: A. Knopf. 67-70.

Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). *Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values*. *American Sociological Review*, 65(1), 19–51

Kenny, D. A., & Acitelli, L. K. (1994). *Measuring similarity in couples*. *Journal of Family Psychology*, 8, 417-431

Knafo, A., & Galansky, N. (2008). *The influence of children on their parents' values*. *Social and Personality Psychology Compass*, 2/3, 1143–1161

Knafo, A. & Hasenfratz, L. (2015). *Intergenerational Cultural Transmission: Looking Beyond the Processes of Parent-to-Child Socialization--A Comment on Tam*. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1 –5.

Knafo, A., & Jaffee, S. R. (2013). *Gene-environment correlation in developmental psychopathology*. *Development and Psychopathology*. 1-6

- Knafo, A., & Schwartz, S. H. (2001). *Value socialization in families of Israeli-born and Soviet-born adolescents in Israel*. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(2), 213–228.
- Kochanska, G., & Murray, K. T. (2000). *Mother-child mutually responsive orientation and conscience development: From toddler to early school age*. *Child Development*, 71(2), 417–431.
- Kuczynski, L., & Knafo, A. (2013). *Innovation and continuity in socialization, internalization and acculturation*. In M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development*. New York, NY: Taylor & Francis. (2)2, 93-112
- Kuczynski, L., & Parkin, C. M. (2007). *Agency and bidirectionality in socialization: Interactions, transactions, and relational dialectics*. In J. Grusec & P. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization research*. New York: Guilford. 259–283
- Maccoby, E. E. (1992). *The role of parents in the socialization of children: An historical overview*. *Developmental Psychology*, 28(6), 1006–1017
- Macionis John J. (2007). *Sociology 12th Edition*,. Prentice Hall: Kenyon Collage. 121-124.
- Maltseva K. (2013). *Distinguishing between individual and collective representation in values transmission*. НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Том 148. Соціологічні науки, 52-59.
- Maltseva K. (2014). *Cognitive Organization of Cultural Values: Cross-Cultural Analysis of Data from Sweden and the USA*. *Journal of Cognition and Culture* 235–262

Maltseva K. (2018). *Values, norms, and social cognition*. Наукові записки НаУКМА. 1-4. Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/14929>

Mannheim, K. (1952). *The problem of generations*. In P. Kecskemeti (Ed.), *Essays on the sociology of knowledge*. London: Routledge, 276–320.

Nauck, B. (1997). *Migration and intergenerational relations—Turkish families at home and abroad*. In W. W. Isajiw (Ed.), *Multiculturalism in North-America and Europe: Comparative perspectives on interethnic relations and social incorporation*. Toronto: Canadian Scholars' Press, 435 - 465

Pinquart, M., & Silbereisen, R. K. (2004). *Transmission of values from adolescents to their parents: The role of value content and authoritative parenting*. *Adolescence*, 39(153), 83–100.

Rohan M. J., (2000). *The Values Construct*. *Personality and Social Psychology Review*. School of Psychology University of NewSouth, Wales. 4(3), 255–277

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press. 234-277.

Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries*. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*. SanDiego: Academic. 3–65

Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). *Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective*. *Journal of Cross Cultural Psychology*. 32(3), 268–290.

Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). *Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross-cultural replications*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 878-891

Schwartz, S. H., Boehnke, K., (2004). *Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis*. *Journal of Research in Personality*. Vol. 38. 38(3). 410-430.

Schwartz, S. H. (2011). *Values: Cultural and individual*. In F. J. R. van de Vijver, A. Chasiotis, & S. M. Breugelmans (Eds.), *Fundamental questions in cross-cultural psychology*. Cambridge: Cambridge University Press. 463–493

Schwartz, S. H. (2015). *Basic individual values: Sources and consequences*. In D. Sander & T. Brosch (Eds.), *Handbook of value*. Oxford: Oxford University Press. 63–84

Schwartz Sh., Smith P. B., (1997). *Handbook of Cross-Cultural Psychology*. Second Edition. Edited by J. W. Berry, M. H. Segall and C Kagitcibasi. Boston: Allyn&Bacon, (2)3, 102.

Додаток А

Анкета

Шановний респонденте!

Доброго дня! Мене звать Матящук Аліна, я студентка четвертого курсу соціології і проводжу опитування з метою отримання даних для своєї дипломної роботи. Моє дослідження стосується міжпоколінневих взаємодій та культурної трансмісії цінностей у сім'ї. Прошу відповісти на низку запитань, адже мені важлива Ваша думка. Анкета є анонімною. Отримані дані будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Дякую!

Блок А

1. На скільки у Вас близькі відносини у родині?

1. Зовсім не близькі
2. Не близькі
3. Досить близькі
4. Дуже близькі

2. Чи схожі Ваші цінності, із цінностями Ваших батьків?

1. Зовсім ні
2. Скоріше ні, аніж так
3. Скоріше так, аніж ні
4. Абсолютно так

3. Скільки людей, включаючи Вас, проживають постійно як члени родини? (Проживають у одному помешканні, ведуть спільне господарство)

1. 0-1

2. 2-3

3. 4-6

4. 7 та більше

4. Оберіть твердження, яке найбільш точно описує хто у Вашій сім'ї займає керівну позицію?

1. У нашій сім'ї керівну позицію займає мати

2. У нашій сім'ї керівну позицію займає батько

3. Усі члени мають однакову позицію

4. Інше

5. Вкажіть, на скільки Ваші цінності різняться із цінностями Ваших батьків? (Оберіть відповідь, де 1 – різняться, а 4 – абсолютно схожі)

1	2	3	4
---	---	---	---

6. Вкажіть, що із наведеного для Вас є важливим? (Оберіть відповідь, де 1 - зовсім не важливо, а 4 - дуже важливо)

6.1 Бути багатим (-ою) та мати дорогі речі

1	2	3	4
---	---	---	---

6.2 Досягнути успіху, бути впізнаваним

1	2	3	4
---	---	---	---

6.3 Бути справедливим(-ою) та щирим(-ою)

1	2	3	4
---	---	---	---

6.4 Бути вірним(-ою) собі та своєму оточенню

Важливо допомагати іншим людям.

1	2	3	4
---	---	---	---

6.5 Бути творчим(-ою) та пізнавати щось нове

1	2	3	4
---	---	---	---

6.6 Бути активним(-ою), йти на ризик

1	2	3	4
---	---	---	---

6.7 Перебувати у постійному комфорті, насолоджуватись життям

1	2	3	4
---	---	---	---

6.8 Бути вірним(-ою) традиціям та релігії

1	2	3	4
---	---	---	---

6.9 Почуватись безпечно, уникати всього, що може загрожувати безпеці, жити у безпечному середовищі

1	2	3	4
---	---	---	---

6.10 Діяти за законом, бути порядним (-ою), наслідувати правила

1	2	3	4
---	---	---	---

7. Вкажіть, на скільки у Вас в родині довірливі стосунки? ? (Оберіть відповідь, де 1 - зовсім не довірливі, а 4 - дуже довірливі)

1	2	3	4
---	---	---	---

8. Як Ви вважаєте, батьки відіграли важливу роль у Ваших ціннісних орієнтирах?

1. Зовсім ні
2. Скоріше ні, аніж так
3. Скоріше так, аніж ні
4. Абсолютно так

9. Хотіли б Ви бути схожими на своїх батьків?

1. Зовсім ні
2. Скоріше ні, аніж так
3. Скоріше так, аніж ні
4. Абсолютно так

10. Чи будете Ви виховувати своїх дітей подібно того, як виховували Вас ?

1. Зовсім ні
2. Скоріше ні, аніж так
3. Скоріше так, аніж ні
4. Абсолютно так

11. Що найбільш повпливало на формування Вас, як особистості? (Виберіть декілька варіантів відповіді)

1. Дитинство
2. Навчання в школі
3. Навчання в університеті
4. Батьки та родина
5. Друзі та близьке оточення
6. Книжки/серіали/фільми
7. Колектив на роботі
8. Гуртки, спортивні асоціації, лагерь

Блок Б

Соціально-демографічний блок

12. Вкажіть Вашу стать

- 1 чоловік
- 2 жінка
- 3 інше

13. Вкажіть свій вік

_____

14. Вкажіть факультет на якому Ви навчаєтесь?

1. ФГН
2. ФПвН
3. ФПрН
4. ФЕН
5. ФІ
6. ФСНСТ

15. Оберіть форму навчання

1. Бюджет

2. Контракт

16. Вкажіть рік навчання

1. 1

2. 2

3. 3

4. 4

5. 5

6. 6

17. В якому типі населеного пункту Ви проживали (живете) до вступу в НаУКМА?

1. Село

2. Невелике місто

3. Передмістя або околиця великого міста

4. Велике місто

18. З ким Ви проживаєте на даний момент?

1. Родина : батьки, брат(и),сестр(и), бабуся, дідусь

2. Партнер/ка чи чоловік/дружина

3. Друзі/подруги

4. Сусіди по кімнаті/квартирі

19. Якими соціальними мережами Ви найбільш користуєтесь? (Можете обрати декілька варіантів відповіді)

1. Facebook

2. Instagram

3. Telegram

4. Tik Tok

5. Twitter

6. YouTube

7. Zoom

8. Вконтакте

20. Зазначте, будь ласка, яке є твердження найбільш точно описує фінансове становище Вашої сім'ї? (один варіант відповіді)

1. Не вистачає грошей навіть на їжу
2. Вистачає грошей на їжу, але купити одяг дуже тяжко
3. Достатньо грошей на їжу й одяг, можемо щось відкласти, але цього не достатньо аби купити дорогі речі (телевізор, холодильник)
4. Дозволяємо собі купувати деякі дорогі речі (телевізор, холодильник), але не вистачає грошей на великі покупки (автомобіль, квартира)
5. Дозволяємо собі купити все, що хочемо

21. Релігія та традиції для Вас є важливими?

1. Зовсім ні
2. Скоріше ні, аніж так
3. Скоріше так, аніж ні
4. Так

22. Як часто Ви відвідуєте церкву (костел, синагогу, мечеть..)?

1. Ніколи
3. Декілька разів на рік або на релігійні свята
4. Декілька разів на місяць
5. Декілька разів на тиждень
6. Щодня

22. Чи є релігія та традиції важливими для Ваших батьків (опікунів)?

1. Зовсім ні
2. Скоріше ні, аніж так
3. Скоріше так, аніж ні
4. Так

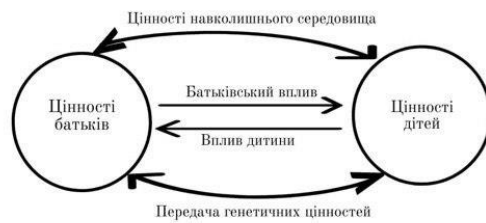
Додаток Б

Таблиця Б1. Шкала цінностей Ш. Шварца

Інтегральна вісь	Ціннісна категорія	Ціннісна орієнтація	Цінності
Відкритість до збереження змін	<i>Консерватизм</i>	Безпека	Важливо безпечне оточення, національна безпека, порядок у суспільстві.
		Традиція	Повага традицій, релігії, культури.
		Конформність	Правильні дії, не порушуючи соціальні норми.
	<i>Відкритість змінам</i>	Гедонізм	Насолода життям, комфорт.
		Стимул	Ризик, гострі відчуття.
		Самоврядування	Творчість, свобода, пізнання нового.
Самовдосконалення	<i>Орієнтація на інших</i>	Доброзичливість	Вірність, допомога, готовність іти на поміч.

		Універсализм	Рівність, мудрість, справедливість , мир.
	<i>Орієнтація на себе</i>	Влада	Престиж, багатство, повага, впливовість.
		Досягнення	Успішність, досягнення, компетентність.

Таблиця Б1.2. Шляхи подібності «батько-дитина»

Таблиці для перевірки дослідницьких гіпотез

Таблиця Б2.1.1 Ціннісні орієнтації студентів НаУКМА

	<i>N</i>	<i>Середнє</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Мода</i>
УНІВЕРСАЛІЗМ	196	3,58	0,62	4
ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ	196	3,56	0,65	4
БЕЗПЕКА	196	3,38	0,58	4

ДОСЯГНЕННЯ	196	3,31	0,87	4
ГЕДОНІЗМ	196	3,20	0,81	4
САМОСТІЙНІСТЬ	196	3,02	0,84	3
ВЛАДА	196	2,82	0,73	3
СТИМУЛ	196	2,78	0,79	3
КОНФОРМНІСТЬ	196	2,04	0,66	2
ТРАДИЦІЯ	196	1,84	0,54	2

Таблиця Б 2.1.2. **Формування особистості індивіда**

Дитинство	18,8%
Навчання в школі	16,5%
Навчання в університеті	5,3%
Батьки та родина	15,3%
Друзі та близьке оточення	17,6%
Книжки, серіали, фільми	8,8%
Колектив на роботі	7,5%
Гуртки, спортивні асоціації, лагерь	10,2%

Таблиця Б2.2.1. **Суб'єктивна різниця ціннісних орієнтацій дітей і батьків**

<i>Ваші цінності різняються із цінностями Ваших батьків?</i>	<i>Відсоток %</i>
--	-------------------

Зовсім ні	2,2
Скоріше ні	36,5
Скоріше так	51,1
Абсолютно так	10,2

Таблиця Б 2.2.2. Важливість схожості з батьками

<i>Чи хотіли б Ви бути схожими на своїх батьків?</i>	<i>Відсоток %</i>
Зовсім ні	11,1
Скоріше ні	53,3
Скоріше так	26,7
Абсолютно так	8,9

Таблиця Б 2.3.1. Середнє значення схожості цінностей та довіри у родині

	<i>Середнє</i>	<i>N</i>
<i>Схожість цінностей між батьками і дітьми</i>	5,56	196
<i>Довіра між членами родини</i>	5,20	196

Таблиця Б 2.3.2. Регресійна модель схожості цінностей між членами родини

<i>Підсумок моделі</i>				
<i>Модель</i>	<i>R</i>	<i>R Square</i>	<i>Скоригований R Square</i>	<i>Ст. похибка вимірювання</i>
1	0,515	0,199	0,178	1,576

Таблиця Б 2.3.3. Регресійні коефіцієнти схожості цінностей між членами родини

Коефіцієнти						
<i>Модель</i>		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	<i>t</i>	<i>Sig.</i>
		<i>B</i>	<i>Std. Error</i>	<i>Бета</i>		
1	(Константа)	4,326	0,612		7,066	0,00
	Довіра	0,336	0,109	0,315	3,082	0,05